

Σαλτερής Νίκος
Δρ. Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας
Σχολικός Σύμβουλος
2^{ης} Περιφέρειας Π.Ε. Πειραιά

Η Γεωγραφία στο Δημοτικό Σχολείο
Α΄ Φάση Εισαγωγικής Επιμόρφωσης
ΠΕΚ

Α΄ Μέρος: Η γεωγραφία ως επιστημονικό αντικείμενο και η διδασκαλία της στο σύγχρονο δημοτικό σχολείο

Βασικές προτάσεις για ανάπτυξη και σχολιασμό:

- Η εξέλιξη της επιστημονικής γεωγραφίας επηρεάζει τη σχολική γεωγραφία, χωρίς η δεύτερη να αποτελεί περίληψη της πρώτης. Γιατί;
- Σε κάθε περίπτωση όμως η εξέλιξη της επιστημονικής γεωγραφίας υπαγορεύει εξελίξεις και προσαρμογές της διδασκαλίας του μαθήματος στο δημοτικό σχολείο. Γιατί;

Παράδειγμα Α΄ (ανάγκες μαθητή): Σύγκριση μαθητή 1950 και 2000). Ο μαθητής ως αυριανός πολίτης της χώρας του, της Ευρώπης και του Κόσμου. Ρόλος Μ.Μ.Ε. και διασποράς σύγχρονης τεχνολογίας. Ρόλος ανάπτυξης μετακινήσεων και ταξιδιών.

Παράδειγμα Β΄ (ανάγκες κοινωνικές και ανάγκες υπαγορευόμενες από την επιστημονική πρόοδο): Ανάπτυξη, εκτός της φυσικής γεωγραφίας, άλλων υποκλάδων όπως η ανθρωπογεωγραφία, η κοινωνική γεωγραφία, η οικονομική κ.α. Παράλληλη, ανάπτυξη της Οικολογίας, Συνεπαγόμενη στροφή της προσοχής στις υπαρξιακές λειτουργίες, στις αλληλοεξαρτήσεις και γενικότερα αλληλοεπιδράσεις γεωγραφικών, φυσικών, τεχνολογικών και κοινωνικών παραγόντων στο χώρο. Διαπίστωση ανάγκης προσανατολισμού των μαθητών και αυριανών πολιτών στο χώρο, με σκοπό την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και στάσεων θετικής παρέμβασης.

- Συνεπαγόμενες επιδράσεις και αλλαγές στη διδακτική μεθοδολογία:
- Σταδιακή εγκατάλειψη των αρχών της οργάνωσης και προσφοράς της ύλης α) κατά ομόκεντρους κύκλους β) από τα εγγύτερα στα μακρινότερα.
- Υιοθέτηση νέων αρχών οργάνωσης της ύλης α) από τα απλά στα σύνθετα β) της παραδειγματικής και δυναμικής παρουσίασης των δεδομένων, γ) παρουσίαση δομών χώρου και προσφορά συνολικής εικόνας κόσμου.
- Κυρίαρχες και σύγχρονες αντιλήψεις για τη διδασκαλία της γεωγραφίας: α) στα περιεχόμενα και τους σκοπούς του μαθήματος συμπεριλαμβάνονται και οι μέθοδοι, οι τρόποι και οι τεχνικές της σύγχρονης γεωγραφίας ως αντικείμενα μάθησης, β) Ο χώρος και οι δομές του τοποθετούνται στο κέντρο του ενδιαφέροντος και της ενασχόλησης των μαθητών και γ) Ο ρόλος της εργασίας (ομαδικής και ατομικής) του μαθητή με το χάρτη, την υδρόγειο, τους ποικίλους οδηγούς άντλησης πληροφοριών αλλά και το internet καθώς και το λογισμικό γενικότερα των σύγχρονων πολυμέσων καθίσταται κεντρικός στις διδακτικές προσεγγίσεις.

- Ανάγκη θεμελίωση άποψης εκ μέρους του εκπαιδευτικού σχετικά με τα αντικείμενα διδασκαλίας, τον τρόπο οργάνωσης της ύλης, τα περιεχόμενα των συγκεκριμένων και σε χρήση εγχειριδίων, καθώς και τις αναγκαίες διδακτικές μεθόδους.

Β' μέρος: ΔΕΠΠΣ, Εγχειρίδια Γεωγραφίας και επίδειξη λογισμικού διδασκαλίας της Γεωγραφίας που κατασκευάστηκε από εκπαιδευτικό της 2^{ης} Περιφέρειας Σ.Σ. Πειραιά

- Αναφορά στα νέα Αναλυτικά προγράμματα ΦΕΚ 304/13-03-03 (σελ:4200-4213, ώρες 47 Ε' και 45 Στ', διατίθεται σε CD, εκεί σελίδες 132-139. Δομή: α) Στόχοι, β) Θεματικές ενότητες, γ) Ενδεικτικές δραστηριότητες.
- Εγχειρίδια Γεωγραφίας Ε' και Στ'.

Βασικές διδακτικές αρχές για το μάθημα της Γεωγραφίας

- Το εγχειρίδιο αποτελεί σημείο αναφοράς και όχι μπούσουλα εξαντλητικής αποκλειστικής ενασχόλησης των μαθητών κατά τη διδασκαλία της γεωγραφίας
- Ως εκ τούτου η προπαρασκευή του διδάσκοντα είναι όχι μόνο απαραίτητη αλλά επιβεβλημένη και συνίσταται στον εναρμονισμό των γενικότερων και εξειδικευμένων ανά διδασκαλία στόχων με τις διδακτικές πρακτικές επίτευξής του (π.χ. απόκτηση αίσθησης του γεωγραφικού τόπου δια μέσου της κατασκευής χάρτη από ομάδα μαθητών, άρα προαπαιτούμενη προετοιμασία δασκάλου, γνώση τεχνικών χρήσης ριζόχαρτου κ.λ.π.)
- Η διδακτική μεθοδολογία ενσωματώνει και υλοποιεί στην πράξη τις νέες αρχές οργάνωσης και προσφοράς της ύλης αλλά και αυτές για τη διδασκαλία της γεωγραφίας. Συνακόλουθα ο εκπαιδευτικός εισηγείται με κάθε ευκαιρία σύγχρονα θέματα προβληματισμού θέτοντας το χώρο και την κατανόηση των δομών του στο κέντρο της προβληματικής προσέγγισης του θέματος με επιστημονική μεθοδολογία και με σκοπό την κατανόηση των νόμων και κανόνων οργάνωσης και εξέλιξης του χώρου διαμέσου της ενεργούς μάθησης και με σκοπό την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης (π.χ. ιστορικός προσδιορισμός της έννοιας: Ευρώπη).
- Ο ρόλος του δασκάλου γίνεται περισσότερο συντονιστικός και συμβουλευτικός. Προπαρασκευάζει και προμηθεύει υλικό, συμβουλεύει για τη χρήση της μεθόδου και συντονίζει ατομικές και ομαδικές εργασίες. Γίνεται βοηθός του παιδιού αλλά και εισηγητής θεμάτων συνολικής και δυναμικής ανάλυσης δεδομένων εκ μέρους των μαθητών με σκοπό τη ολική θέαση του συγκεκριμένου χώρου.
- Μέσα διδασκαλίας. Ο χάρτης και ο ρόλος του. Η παθητική και ενεργητική ανάγνωση χαρτών. Ο ρόλος της κατασκευής χαρτών και «παλαιότερα αμαρτήματα». Η υδρόγειος σφαίρα. Το internet, έτοιμο λογισμικό και σύγχρονα πολυμέσα. Η χρήση των τουριστικών οδηγιών

Η κλασική δομή της κατευθυνόμενης ή άμεσης διδασκαλίας (μοντέλο Joyce- Well) και η προσαρμογή της στη διδασκαλία της Γεωγραφίας.

Παράδειγμα μαθήματος: Τάξη Στ', Η θέση της Ελλάδας

Προσανατολισμός

- Επανάληψη προηγούμενου μαθήματος με σύντομες ερωτήσεις (τίτλος, βασικές έννοιες- λέξεις κλειδιά)
- Περιγραφή και καθορισμός διδακτικών στόχων του επόμενου μαθήματος (Ο εντοπισμός της θέσης της Ελλάδος στο χάρτη σε σχέση με τις Ηπείρους, την Ευρώπη και τη θέση της σ' αυτή)
- Περιγραφή και καθορισμός διδακτικών διαδικασιών (Εργασία στον Παγκόσμιο και στον χάρτη Ευρώπης, Εργασία στην Υδρόγειο σφαίρα, εγγραφή λέξεων κλειδιών - εννοιών στο πίνακα, εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων που σχετίζουν τη γεωγραφική θέση της Ελλάδος με τα πολιτιστικά και οικονομικά χαρακτηριστικά της).

Παρουσίαση μαθήματος

- Προσφορά – επίδειξη νέας έννοιας (εντοπισμός της Ελλάδας στον Παγκόσμιο, στον χάρτη Ευρώπης, καθώς και στην Υδρόγειο σφαίρα. Αναφορές στις σχέσεις γεωγραφικής θέσης και πολιτιστικής κληρονομιάς, μικρές αναφορές στη σχέση της Ελληνικής Ιστορίας με τη γεωγραφική της θέση).
- Οπτικοποίηση νέου μαθήματος (Χρήση πίνακα και κατασκευή επιμέρους πινακιδίων – σχηματοποίηση της νέας γνώσης)
- Έλεγχος βαθμού κατανόησης από τους μαθητές (κατάλληλες σύντομες ερωτήσεις π.χ. Πού βρίσκεται η Ελλάδα στον παγκόσμιο χάρτη, Ποια σχέση υπάρχει μεταξύ...)

Καθοδηγημένη ομαδική εργασία

- Η ομάδα των μαθητών επεξεργάζεται με τη βοήθεια του δασκάλου το νέο αντικείμενο (αναζήτηση της Ελλάδας στους χάρτες, κατάλογοι στον πίνακα, ομαδική εργασία με χάρτες ανά θρανίο ή ομάδα θρανίων)
- Οι μαθητές απαντούν στις κλειστές και μερικώς ανοιχτές ερωτήσεις του δασκάλου (έλεγχος κατανόησης). Οι ερωτήσεις μπορεί να είναι διατυπωμένες γραπτά ή να παραπέμπουν σε ασκήσεις του βιβλίου (π.χ. Ποιες άλλες χώρες υπάρχουν στη Βαλκανική Χερσόνησο; Πριν δέκα χρόνια υπήρχαν ακριβώς οι ίδιες χώρες;).
- Επανατροφοδότηση μαθητών με σωστές απαντήσεις – επανορθωτική διδασκαλία (μπορεί να δοθούν έντυπες οι ορθές απαντήσεις, να παιχτεί το παιχνίδι της σελίδας 37)
- Παρουσίαση από το δάσκαλο μιας σχηματοποιημένης μορφής του μαθήματος (π.χ. α) Ελλάδα, Βαλκάνια (Νοτιανατολική Ευρώπη), Μεσόγειος, Ευρώπη και β) Ελλάδα, σταυροδρόμι τριών Ηπείρων: Ευρώπης, Ασίας, Αφρικής, επιπτώσεις στον πολιτισμό και την οικονομία)

Καθοδηγημένη ατομική εξάσκηση

- Οι μαθητές εργάζονται εξατομικευμένα χωρίς τη βοήθεια του δασκάλου με τα επιμέρους συμπληρωματικά κείμενα

- Ο δάσκαλος τριγυρνάει στην τάξη και βοηθά εξατομικευμένα τους μαθητές προσφέροντας αναγκαία καθοδήγηση και επιμέρους διευκρινίσεις
- Ανατροφοδότηση διαμέσου επαίνων
- Παραπομπή μαθητών από το δάσκαλο σε σχηματοποιημένη παρουσίαση μαθήματος με σκοπό να καλυφτούν τυχόν απορίες μαθητών

Ανεξάρτητη ατομική εξάσκηση

- Ανεξάρτητη εξάσκηση μαθητών στο σπίτι και σπανιότερα στο σχολείο (συλλογή επιπλέον πληροφοριών για την έννοια Μεσόγειος, αναπαραγωγή χάρτη – παιχνιδιού ανά ομάδες, επιπλέον ενασχόληση με το θέατρο σκιών και το παράδειγμα της λαϊκής ελληνικής μουσικής)
- Αξιολόγηση της εργασίας τους εκ μέρους του εκπαιδευτικού στο επόμενο μάθημα ή μαθήματα και ανατροφοδότηση μαθητή μετά από συγκεκριμένο χρονικό διάστημα
- Ανεξάρτητες ασκήσεις συνεχίζονται για μεγάλο χρονικό διάστημα (τακτικές ευκαιριακές επαναλήψεις με σύντομες ερωτήσεις που αφορούν στη γεωγραφική θέση και στο ρόλο της στην πολιτιστική και οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας)